

بسم الله الرحمن الرحيم
بسم الله الرحمن الرحيم

کتابخانه های معماری

در استان مرکزی

قاسم فضلی

سرنشانه	: فضلی، قاسم، ۱۳۲۷ -
عنوان و نام پدیدآور	: سایه‌های معماری در استان مرکزی/قاسم فضلی.
مشخصات نشر	: تهران: ارباب قلم، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۲۳۶ ص.؛ مصور (رنگی) ، جدول ، نمودار .
شابک	: 978-600-94400-7-8
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: معماری -- ایران -- استان مرکزی
موضوع	: استان مرکزی -- آثار تاریخی
رده‌بندی سنگره	: ۱۳۹۵ ۶۱۵ الف / NA۱۳۸۶
رده‌بندی دیوپی	: ۷۲۰/۹۵۵۳
شماره کتابخانه سرمل	: ۳۲۱۶۳۸۰

سایه‌های معماری در استان مرکزی

نام کتاب

قاسم فضلی

نویسنده

ارباب قلم

ناشر

نویته‌چاپه اول ۱۳۹۵ / تهران

تیراژ: ۱۰۰

موسسه انتشارات کاروکوش

ناظر چاپه

افسون نیک پور

طرح جلد:

تهران بزرگراه رسالت ، خ همایی
(۱۶متری اول) نیش شانزدهم پ ۲
تلفن- ۰۹۱۲۰۳۳۲۹۹۷
۲۲۳۲۶۸۱۰

E-mail:

arbabghalampublish@gmail.com

 arbabghalampublish

978-600-94400-7-8

شابک

تابلوی جلد : خانه ای روستایی در درفس (معماری روستایی)

سبک : رئالیسم — تکنیک : پاستل — اندازه : ۴۰ × ۳۰ — افسون نیک پور

فهرست مطالب
سایه های معماری در استان مرکزی

فهرست مطالب	۴
فهرست عکس ها	۷
سنگزار	۱۳
آوه	۲۴
محلات ر سار تا که چاه	۳۲
سنگ نگاره ها	۴۲
سنگ نگاره های خمر	۴۲
آتشکده آتشکوه	۵۵
قسمت دوم ایوان	۶۰
قسمت سوم	۶۴
قسمت چهارم	۶۴
زیارتگاه حضرت اشموئیل پیغمبر	۶۸
قیز قلعه	۷۹
مبانی معماری روستایی	۸۶
بافت معماری آبادی چناقچی بالا	۹۵
گورستان عمومی ارامنه چناقچی بالا	۱۱۸
معماری مسجدهای تاریخی روستایی	۱۲۱
مسجد روستای نوازن	۱۲۲

- مسجد حلت آباد ۱۲۴
- مسجد لته در ۱۲۷
- درمن ۱۳۰
- مسجد اولیاء (صاحب الزمان) ۱۳۰
- هزاوه - مسجد شهبستانی ۱۳۳
- مسجد کرسی دربی جگان ۱۳۵
- دل بان ۱۳۵
- معماری کبوترخانه ها ، الفت انسان با کبوتر ۱۴۲
- عراق ، اراک ۱۵۷
- ساخت شهر عراق (اراک) ۱۶۲
- سقاخانه گذر لوطی ماسک در بازار اراک ۱۷۵
- کلیسای مسروپ مقدس در اراک ۱۷۹
- بافت معماری نراق ۱۸۶
- معماری دستکند صخره ای قزلب قلعه سی (قزل قلعه سی) ۱۹۸
- سرکوبه (سرکوبه) - خمین ۱۹۸
- معماری دستکند در تفرش ۲۰۵
- آب گرم ۲۱۰
- سکه های مکشوفه از آستانه ۲۱۷
- دریاچه نمک فراهان ۲۲۱
- غار چال نخجیر ۲۲۹
- لته در ۲۳۵
- طایفه کله کوهی ۲۴۷
- آهنگری ها در استان مرکزی ۲۵۵

- ۲- آهنگرهای کوچ نشین ۲۶۶
- مراسم روز اول تابستان ۲۶۸
- جشن خاچوراتس (بازگشت صلیب مقدس) در روستای چناقچی بالا ۲۸۲
- بخش درختان کیهانی ۲۸۷
- درختان کیهانی ۲۸۸
- درخت توت امام زاده سهل بن علی در آستانه ۳۰۱
- توران ، درخت گردو ۳۰۷
- د. شاه چنار پیر ۳۰۹
- ینوت شه بند ۳۱۲
- نراق ۳۱۷
- جوزغند Chhand - jo ۳۱۷
- ساوه ۳۲۷
- نوعی جوزغند به اسم انجیر مغرب ۳۲۷
- منابع و مأخذ ۳۳۰

فهرست عکس ها

سایه های معماری استان مرکزی

- ۱- جاذبه های تاریخی استان مرکزی ۱۴
- ۳- استان مرکزی، شهر نائهای آن ۱۶
- ۴- کوه الوند در منطقه خنجر، به آبدی رباط بالا سایه انداخته است. ... ۱۷
- ۵- برکه لار در منطقه خنجر، در شمال غرب ساوه ۱۸
- ۶- طبیعت در جنوب محلات، به رف پادی گلچشمه ۲۲
- ۷- از فراز بام کاروانسرای تاریک ده ۲۸
- ۸- تعدد و تنوع مواد تاریخی و مصالح معماری در اطراف تپه مذکور. ... ۳۰
- ۹- محلات، معدن کوهبار، دره بخری، استخرانهای مکشوفه ۳۴
- ۱۰- سفالهای منسوب به پیش از آغاز ساسانی ۳۵
- ۱۱- تیغه ها و برنده های سنگی متعلق به پیرامون (چهارم) ۳۷
- ۱۲- تیغه های سنگی نصب شده در قبر طبیعی ۳۸
- ۱۳- یک قلعه تاریخی در مجاورت رودخانه مزاین و ۴۴
- ۱۴- نقوش انسان ها در حالات موزون، اواخر هزاره اول پیش از میلاد ۴۸
- ۱۵- نقش دو درخت کیهانی (زندگی) و حیوانات اطراف آنها ۴۹
- ۱۶- یک گورستان پشیدت آسیب دیده مربوط به پیش از اسلام ۵۲
- ۱۷- یک سنگ نوشته با مضمون: کتب العبد ایوب بن الحسن بن محمد ۵۴
- ۱۸- آبادی آتشکوه در پایه کوه گربه ساخته شده است ۵۷
- ۱۹- منظر عمومی بنای آتشکده آتشکوه ۵۹
- ۲۰- ایوان و مصالح معماری آتشکوه ۶۱
- ۲۱- اجرای مراسم گهنبار توسط پیروان حضرت زرتشت ۶۲
- ۲۲- فضاهای چهار طاق و ایوان به نیایش آیزد یکتا اختصاص داشته .. ۶۳
- ۲۳- منطقه اشمنویل پیغمبر از ارتفاعات طبیعی پوشیده شده است ۶۹

- ۷۱- ۲۴- ضلع شمال بنای اشمونیل پیغمبر.....
- ۷۳- ۲۵- منظر داخلی ایوان جانب جنوب.....
- ۷۵- ۲۶- فضای اصلی زیارتگاه مذکور.....
- ۸۰- ۲۷- نمای طرف شرق و جنوب شرق و راه پله های مسقف آن.....
- ۸۲- ۲۸- دره های ژرف چهار طرف قیز قلعه را احاطه کرده اند.....
- ۸۵- ۲۹- نمونه ای از اشیاء بدست آمده.....
- ۸۷- ۳۰- خانه یک روستایی دروفس.....
- ۸۸- ۳۱- یک شیره پز خانه انگور با تنور های آتش در روستای هزاره.....
- ۹۲- ۳۲- عمارت اربابی دروفس.....
- ۹۳- ۳۳- ایوان یک منزل اربابی در آبادی وفس.....
- ۹۴- ۳۴- خانه خاندان یکی از مالکین قبلی وفس.....
- ۹۶- ۳۵- منظر کوههای واقع در طرف جنوب آبادی پیشگفته.....
- ۹۸- ۳۶- نمای بافت معماری آن روستا.....
- ۱۰۱- ۳۷- زندگی مردم در کوچه ادامه دارد.....
- ۱۰۳- ۳۸- کوچه باریک دارای اختلاف سطح است.....
- ۱۰۴- ۳۹- راه رسیدن به نام از یک معبر شیب دار صورت میگیرد.....
- ۱۰۵- ۴۰- ساخت متفاوت روستا راه پله.....
- ۱۰۶- ۴۱- بام محل کار نیز به شهر معروف.....
- ۱۰۸- ۴۲- ورودی یک خانه که به منتهی میرسد.....
- ۱۱۰- ۴۴- سقف یک هشتی و نورگیر.....
- ۱۱۳- ۴۵- بنای کلیسا در چناقچی بالا.....
- ۱۱۴- ۴۶- داخل کلیسا و مهرابه آن.....
- ۱۱۶- ۴۷- نقش صلیب بر روی درب دو لنگه چوبی.....
- ۱۱۹- ۴۸- سنگ گور های آرامنه.....
- ۱۲۴- ۴۹- نمای طرف قبله.....
- ۱۲۵- ۵۰- مسجد دارای دو محراب است.....
- ۱۲۸- ۵۱- اجاق مذکور.....
- ۱۳۰- ۵۲- فضای بزرگ مسجد.....
- ۱۳۱- ۵۳- سقف از تیر، پرتو (تخته) و حصیر تشکیل شده است.....
- ۱۳۲- ۵۴- قسمت کفش کن.....
- ۱۳۴- ۵۵- منظر داخل مسجد.....
- ۱۳۶- ۵۶- نمای مسجد کرسی.....
- ۱۳۸- ۵۷- ستونهای چوبی و قسمت بالا خانه در روبرو.....
- ۱۴۰- ۵۸- سنگ نوشته مربوط به ساخت آن مسجد در دوره صفوی.....
- ۱۴۵- ۵۹- یک کبوتر خانه درون بافت روستای ورآباد خمین.....
- ۱۴۶- ۶۰- نمونه ای دیگر از این دست معماری در آبادی مذکور.....

- ۶۱- یک کبوتر خانه در بین مزرعه های آبادی تنجران خمین ۱۴۷
- ۶۲- کبوتر خانه آسیب دیده در میان زمینهای کشاورزی ور آباد ۱۵۰
- ۶۳- در درون هر کبوتر خانه کم و بیش این گونه لانه ها ساخته شده ۱۵۱
- ۶۴- جزئیات آشیانه ها ۱۵۱
- ۶۵- کبوتر خانه برج شکل روستای دهنو واقع در خنداب ۱۵۴
- ۶۶- خصوصیات معماری ۱۵۵
- ۶۷- اسناد و مدارک اداری به نام عراق ۱۶۰
- ۶۸- عنوان حکومت عراق در روی یک پاکت اداری ۱۶۱
- ۶۹- یک تمیر با مهر عراق ۱۶۱
- ۷۰- خط برد رنگ ، محدوده حصار شهر را نشان میدهد و طول بازار ۱۶۵
- ۷۱- حتی از راسته طولی بازار ۱۶۶
- ۷۲- سقف چهار سو ۱۶۸
- ۷۳- مجسمه گنبد های بازار ۱۷۰
- ۷۴- عراق (همان آباد) در عصر ناصر الدین شاه قاجار ۱۷۲
- ۷۵- کاشی رشتا سر ، نقوائی ۱۷۳
- ۷۶- سقاخانه انکو ۱۷۷
- ۷۷- داخل کلیسا و استوانه که هر دواز رو برو دیده می شوند ۱۸۰
- ۷۸- ستونها و کلاف های چوبی ۱۸۱
- ۷۹- اجرای مراسم دعا و نیایش ۱۸۲
- ۸۰- از دوازده شمع (چراغ) در روضه مهرابه ۱۸۳
- ۸۱- منظر عمومی کلیسا شامل نقش خانه ، ورودی و ستوری مثلث ۱۸۵
- ۸۳- هم پوشانی سنگ و آجر در یکی از گد های آن یخچال ۱۸۹
- ۸۴- کوچه باغ در نراق ۱۹۰
- ۸۵- با تردد در کوچه ها ، گام گذاشتن در باغ نراق ۱۹۲
- ۸۶- کوه ال (هل) بر نراق سایه افکنده است ۱۹۴
- ۸۷- صنعت دروگری بعنوان هنر مشبک کاری در نراق ۱۹۵
- ۸۸- مسیر تراشیده شده در کوه بطرف معماری صخره ای ۱۹۹
- ۸۹- ژرفای گور مستطیل شکل ۲۰۱
- ۹۰- در دالانهای زیر زمینی محله ترخوران ، ۲۰۷
- ۹۱- قطعات سفال ، ظروف سنگی ، کاشی و سایر مصالح ۲۰۹
- ۹۲- یکی از چشمه های آب سرد ۲۱۰
- ۹۳- دید پرنده قسمتی از دره خوره ها ، ۲۱۳
- ۹۴- سنگ ، گل و خشت بن مایه خانه اربابی عصر اشکانی ۲۱۴
- ۹۵- در کانون سکه کلمات " الله محمد رسول الله المستعین بالله " ۲۱۸
- ۹۶- در مرکز سکه جملات لا اله الا الله وحده لا شریک له ۲۱۹
- ۹۷- دید پرنده از دریاچه منکور ۲۲۲

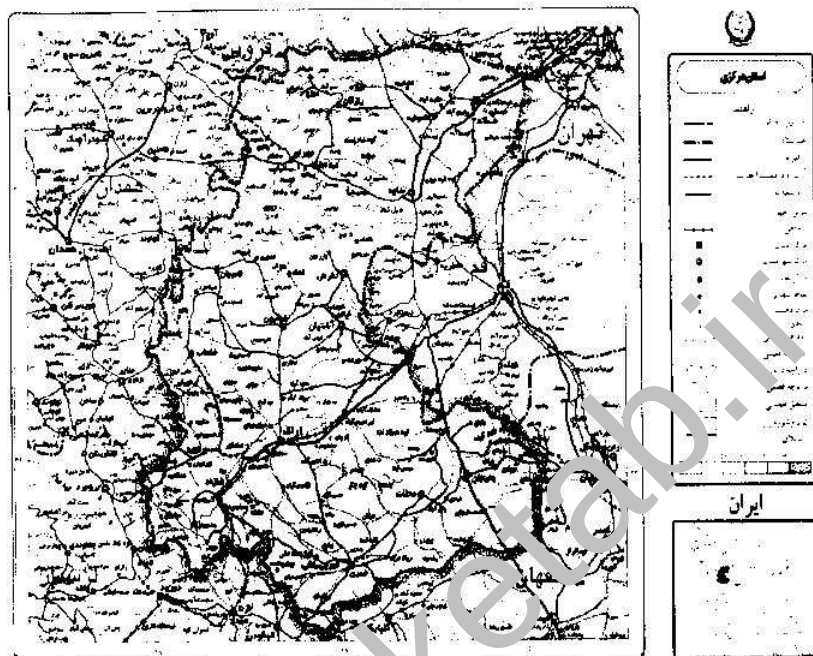
- ۹۸- در پاییز و زمستان آب دریاچه افزایش می یابد. ۲۲۳
- ۹۹- این دریاچه به عنوان ایستگاه و کاشانه مهم انواع پرندگان. ۲۲۴
- ۱۰۰- یکی از حوضچه های خشکیده نمک. ۲۲۶
- ۱۰۱- بنای آرامگاهی پیر مراد آباد. ۲۲۸
- ۱۰۲- یکی از دهلیز ها. ۲۳۰
- ۱۰۳- قسمتی از شگفتی های طبیعی درون این غار. ۲۳۲
- ۱۰۴- قندیل های طبیعی. ۲۳۳
- ۱۰۵- آغل ها ، محلی مناسب برای نگهداری و پرورش احشام. ۲۳۶
- ۱۰۶- سنگ نگاره ها. ۲۳۷
- ۱۰۷- مسیر طی شده. ۲۳۹
- ۱۰۸- رخت گردوی عظیم و کهنسال. ۲۴۰
- ۱۰۹- عا با گله اش. ۲۴۲
- ۱۱۰- حیابان سنگ فرش باغ اربابی. ۲۴۴
- ۱۱۱- گاه ها. ۲۴۷
- ۱۱۲- چادر های. ۲۴۹
- ۱۱۳- نمای. ۲۵۰
- ۱۱۴- پاگرد چادر. ۲۵۱
- ۱۱۵- داشته های درون چادر. ۲۵۳
- ۱۱۶- تفرش ، چال (گودال) ، آب آنگری. ۲۵۶
- ۱۱۷- استاد در حال کار. ۲۵۸
- ۱۱۸- اراک ، دکان بزرگ برادران. ۲۶۰
- ۱۱۹- در بالای ورودی کارگاه مذکور. ۲۶۱
- ۱۲۰- تفرش ، چال بزرگ و کوره روشن آهنگری. ۲۶۳
- ۱۲۱- تفرش ، از این شاخها دسته کارد و. ۲۶۴
- ۲- آهنگر های کوچ نشین. ۲۶۶
- ۱۲۲- عباس کریمی در بستر بیماری. ۲۶۷
- ۱۲۳- محل زلف آباد و زیارتگاه آن. ۲۶۹
- ۱۲۴- برخی با تراکتور در آنجا حضور می یابند. ۲۷۱
- ۱۲۵- خانواده ها بصورت بزرگ فامیل در این مراسم شرکت می کنند. ۲۷۱
- ۱۲۶- تدارکات خود را در زیر سایه درختان می گسترانند. ۲۷۲
- ۱۲۷- در آن روز یک بازار تشکیل میشود. ۲۷۴
- ۱۲۸- لایه های مختلف مردم در این بازار حضور دارند. ۲۷۵
- ۱۲۹- اجرای این مراسم با نیایش ایزد یکتا در کلیسای آبادی. ۲۸۴
- ۱۳۰- ادامه مراسم در حیاط همان کلیسا. ۲۸۵
- ۱۳۱- جام طلا از مارلیک که در آن نقش درخت زندگی و. ۲۹۱
- ۱۳۲- طرح جام مذکور. ۲۹۲

- ۱۳۳- ایزد باتو بادو درخت رونیده از سر او ۲۹۳
- ۱۳۴- ایزد باتو، بغ دخت و درخت نمو کرده از سر او ۲۹۵
- ۱۳۵- در جنوب روستای آشناخور ۳۰۰
- ۱۳۷- هزاره ، درخت سرو ۳۰۴
- ۱۳۸- سنگ نوشته سرو مذکور ۳۰۶
- ۱۳۹- تراران (دلارام) ، درخت گردو موسوم به شهسوار ۳۰۹
- ۱۴۰- تراران ، دو درخت عظیم چنار ۳۱۰
- ۱۴۱- تراران ، درون چنار پیر ، ۳۱۲
- ۱۴۴- الگ های پوست کنده شده در داخل ثجه ۳۲۱
- ۱۴۱- گرد (پودر) مخصوص را به درون میوه انباشت می کنند ۳۲۲
- ۱۴۶- انواع جوز غند به عنوان میوه شیرینی خشکبار ۳۲۴

پیشگفتار

استان مرکزی یک خطه کوهستانی، دارای دشت های حاصل خیز و اقلیم متفاوت است و بسیاری از چین خوردگی ها و استیغ های آن را می توان در حوزه جغرافیای طبیعی مرکزی ایران تفحص و معنی نمود. از سه رودخانه ی مطرح این استان یکی به نام انازبار است که سرچشمه آن اولیه ی آن در استان های لرستان و اصفهان قرار دارند و جریان آن در محدوده شهرستان خمین به استان مرکزی ادامه یافته و پس از تقویت آب آن در فصل باران و برف، سرانجام آن رود به استان قم رهسپار می شود.

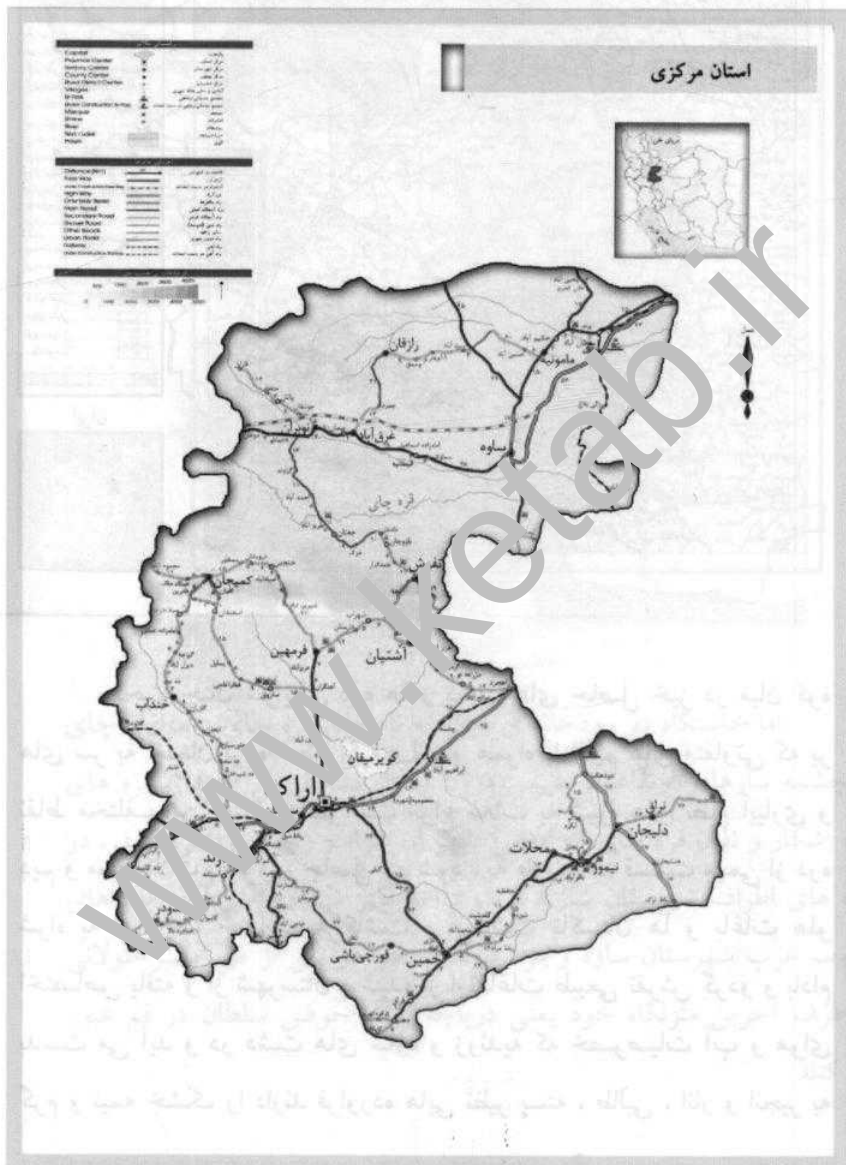
۲- اراک مرکز استان می باشد

تحت چنان شرایطی دره ها و دشت های حاصل خیز در میان کوه های سر به آسمان برده شکل گرفته اند و همراه با اقلیم های متفاوتی که بر نقاط مختلف این استان حاکم است انواع غلات به شیوه های نظام آبیاری و دیم و محصولات باغداری حاصل می شود، به طوری که قسمت مهمی از دره شراره به مرکزیت خنداب به کاشت و برداشت تاکستان ها و باغات هلو اختصاص یافته و از شهرستان پوشیده از ارتفاعات طبیعی تفرش گردو و بادام بدست می آید و در دشت های ساوه و زرندیه که خصوصیات آب و هوای گرم و نیمه خشک را دارند فراورده هایی نظیر پسته، طالبی، انار و انجیر به

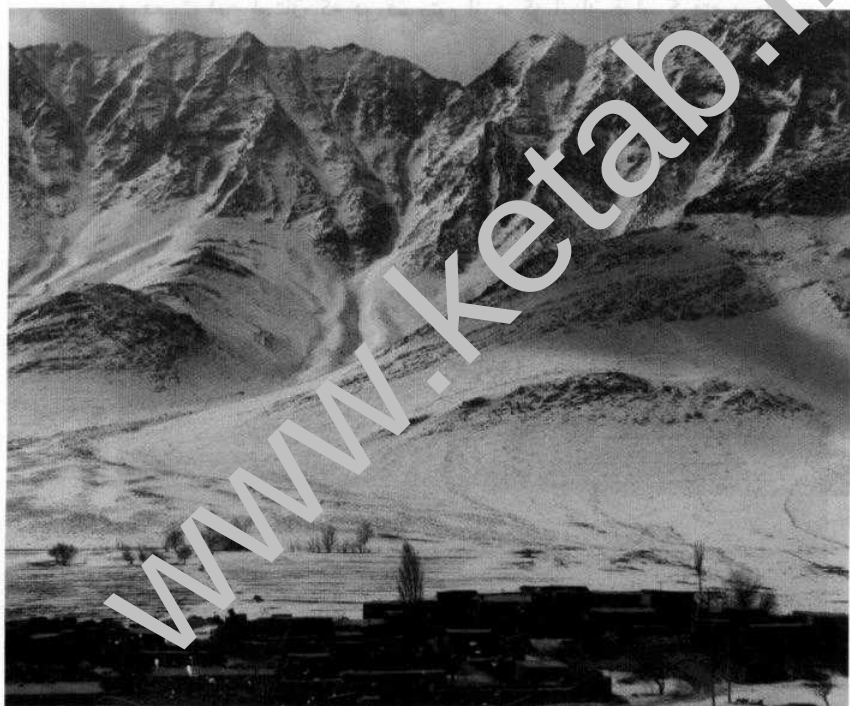
سایه های معماری در استان مرکزی

عمل می آید. افزون بر آن ها وجود انواع معدن ها، چراگاه های طبیعی و غنای محیط وحش را نیز نمی توان فراموش کرد.

۳- استان مرکزی و شهرستانهای آن .

در قسمتی از کانون پستی و بلندی های مرکزی ایران که موقعیت و
چینه شناسی استان مرکزی را شامل می شود ، شبکه جاده های مهم و باستانی
به چهار جهت اصلی نقاط دور و نزدیک کشور شکل گرفته اند و مجموع این
داشته ها و زیر ساختار ها ، زمینه های مناسب را جهت جذب انسان ها در
زمان های دور مهیا کردند و مهاجرت و مالکیت ها آغاز شدند و در پی سیر
ایام کاروان های تجاری جان گرفتند.

۴-کوه الوند در مغرب خمین که به آبادی رباط بالا سایه انداخته است .

هر سرداری که به نیت بزرگی و شکوه ایران از پایتخت ها و مراکز
کلیدی و تاریخی همانند شوش ، ری ، همدان و اصفهان بیرون آمد و از سر
ضرورت به استان مرکزی گام نهاد ، به تأمین آذوقه و قوا اقدام کرد و در ادامه

سایه های معماری در استان مرکزی

از دشت ها و دربندهای کوهستانی آن عبور نمود و در آن پیوند شایسته ذکر است که بقایای معماری قلعه ها ، آب انبار ها ، برج ها ، پل ها و کاروانسرا های متعددی که در محدوده راه های آن استان باقی مانده اند ، کار کرد چند گانه از جمله نظامی ، امنیتی ، خدماتی و تجاری داشته اند.

زمینه ها و زمانه های متنوعی استان مرکزی را از دیدگاه موضوعات و جاذبه های گردشگری تعریف می کنند:

موقعیت این استان که در قسمتی از مرکز ایران قرار گرفته و متناسب با آن از سانن های منابع حیات ، ثروت و معادن مختلف محسوب می شود . داشتن اقلیم ه ماوت عبور جاده ها ، بزرگراه ها و خطوط ریلی سراسری کشور از آن ، نزدیک بودن به پایتخت و به مراکز استان های همجوار مانند اصفهان ، لرستان ، البرز و همان از امتیازات دیگر آن به شمار می رود.

۵- برکه لار در منطقه کوهستانی خرقان در شمال غرب ساوه و بر سر راه روستای چناقچی بالا قرار

این کتاب وظیفه دارد در حد برگ های موجود آن ، حاصل گزارش برخی از بررسی های صحرائی و کاوش های باستان شناسی که نسبت به بعضی از مکان ها ، تپه ها و بناهای فرهنگی - تاریخی استان مرکزی انجام و قوام یافته اند ، در دسترس علاقه مندان قرار دهد و افزون بر آن ها در قلمرو پی جوئی های میدانی و تفحص های شکل یافته ، شمه ائی از باورها ، اعتقادات و اجرای مراسم زنده را از دیدگاه مطالعات و تحقیقات مردم شناسی و دبه های گردشگری بیان و آشکار نماید .

نظریه به اینک مسافران و گردشگران از گروه های گوناگون جامعه و با خواست ها و هدف های مختلف از خانه و کاشانه ی خویش بیرون می آیند ، از این روی متناسب با آنها ، برخی از کانون های جذب گردشگر همانند دریاچه نمک سرهان ، آب گرم محلات ، قیزقلعه ساوه ، غار چال نخجیر و نراق معرفی شده اند .

برخی از روستا ها به دلیل موقعیت دسترسی آسان ، دارا بودن خصوصیات معماری ، سرسبزی و یا تنوع محصولات کشاورزی و دامداری می توانند مورد توجه گردشگران قرار گیرند که نام های بعضی از آن ها در این کتاب ذکر شده اند . شماری از آبادی های اطراف استان و نراق از کانون های تولید و برداشت گل محمدی محسوب می شوند ، روستای که روستا های کوهپایه ای هستی جان¹ و خاوه² که بیشتر از لطافت هوا و صافی اقلیم برخوردار می باشند ، نسبت به کیفیت این محصول پیام و سخن دیگری با مخاطبان خود دارند . به استثنای یک کارگاه بومی و محلی گلابگیری در نراق

¹ - بر سر راه دلجان به مورچه خورت در جاده اصفهان قرار دارد .

² - بین راه نراق - مشهد اردهال (مشهد قالی) واقع می باشد .

سایه های معماری در استان مرکزی

، تولید کنندگان مابقی گل ها را به کارگاه ها و کارخانجات گلابگیری نیاسر و کاشان می فروشند. از خرداد ماه وقت چیدن و برداشت این گل ها آغاز می شود.

یکی از فراورده های تراق و برخی از آبادی های پیرامون دلجان ، تولید و تهیه یک نوع شیرینی به نام جوزغند می باشد که نظر به کیفیت طبیعی آن ، گران بهاترین شیرینی استان مرکزی به شمار می رود.

حاصل آخرین تحقیقات در باب زمان آغاز نگارش و خط بر روی نخستین لوح های گلی در ایران فرهنگی در محدوده قدمت ۳۰۰۰ سال پیش از میلاد مسیح به عنوان یک مبداء گاهنگاری در کانون های معتبر علمی پذیرفته شده است. این وجود یکی از مسائل مطرح در باستان شناسی و مردم شناسی ارائه دوره یابی ها نیست به بسیاری از جنبه های زندگی بشر و نمود ها و مظاهر فعالیت ها ، اوست که در قالب ابزار های سنگی ، سنگ نگاره ها ، اشیاء گلی ، معماری و سایر مصنوعات می باشد که با نوسانات و چالش های متفاوت روبروست و در آن رابطه چنانچه به قلمرو تعیین قدمت اسکلت های انسان ، هسته ها و دانه های گیاهی و ابزار های سنگی مکشوفه توسط زیست شناسان و دیرینه شناسان وارد شویم ، در آن صورت ، بین نظریات باستان شناسان و آن ها تفاوت های فاحش را می بینیم.

هیچ اثر و بن مایه نوشتاری از این دست نمی تواند پیدا آید که در گستره اندیشه ها تن به غریبال نقد ندهد و از این روی نخست بر عهده نویسنده است که بود یا نبود فصل های این کتاب را از روزنه های منتقدانه یک صافی عبور دهد.

قاسم فضلی

از معماری مسجد ها و مناره های تاریخی شهرها و خواندن کتیبه های گچی و آجری آن ها سخنی به میان نیامد و معرفی برخی از سازه های آبی نظیر شتر گلوها ، بند ها و یا یخچال ها به سلک قلم آراسته نشدند و هیچ برگه ای از نقشه بناها در برابر دیدگان خواننده قرار نگرفت. درباره ی معدن هایی که بشر از آن ها در اعصار گذشته استخراج کرده ، مبحثی باز نشد و در خصوص غارهای انسان نشین و معماری کندمانی در اعماق زمین که به نام معماری استکند معروف است ، نسبت به شمار قابل توجه آن ها ، گفتگو بسیار اندک گشوده شد.

از آن گاه نگاری ها بر اساس خصوصیات معماری بناها ، اشیاء و عنصر های مکشوده استوار می باشد، بویژه آن که برخی از آن ها به خط ، کتیبه و یا ماده تاریخ آراسته شده اند ، اما اظهار نظر نسبت به بعضی دیگر از آثار و پدیده های باستان شناسی ، مردم شناسی و گردشگری همانند سنگ نگاره ها و درختان کیهانی (زندگی) فقط از سر حدس و گمان صورت گرفته که نتایج ملموس و پژوهش های آزمایشگاه را بعنوان نوشته یا مدرک در پی و همراه ندارند .

تهیه ی عکس ها و ترجمه برخی از مآخذ الیه را انگلیسی که بر روی میز کار قرار گرفته اند از وظایف نویسنده بوده است.

قاسم فضلی